

praemovendo causam secundam,⁴ (Opusculorum tom. 2. tract. 1. de lib. arbit. apud Henao l. c. n. 507.)

Sed haec sufficiant. Infinitum enim est omnes locos, quos Reginaldus pro sua sententia laudat, explanare vel corrigere. Neque est necessarium, quum abunde sententiam theologorum Tridentinorum ostenderimus.

Ergo communis fuit tempore Tridentini Concilii doctrina doctorum Catholicorum, Deum, quemadmodum Sotus dicebat, gratia sua nostrum efficere consensum, *si tamen* libere cooperemur. Quam communem theologorum opinionem Molina cum Lessio complexus in invidiam incurrit recentiorum Thomistarum eam repudiantium.

Quae comparatio esset efficacium gratiarum ad liberum hominis arbitrium, non aeque perspicue erat explicatum; ita ambigi potuit de huiusmodi sententiis in Salmanticensi schola pervulgatis: si eo modo, quo moveat Deus, homo moveatur, illudque causa praevia sit, quam hoc consequatur, id ipsum verum esse oportere et de excitante gratia et de adjuvante, quae actum consensus efficiat. Dominicus Sotus, cuius erat nomen celebratissimum Salmanticae, et Medina, qui eum sequebatur, tum illam communem theologorum sententiam tum has conclusiones docuerunt, atque ceteros Salmanticenses cum illis fratribus suis consensisse, existimare licet. Quibusdam, ut Petro Soto, illa pugnancia visa sunt. Quomodo autem inter se concilianda essent, etsi via aliqua patebat, ii, qui illa defendebant, potius significaverant quam demonstraverant. Ita fieri potuit, ut et Bellarminus et Valentia illam Dom. Soti sententiam a Societatis doctrina non alienam existimarent atque amplecterentur, eandem ipse Molina et Suarez impugnarent. Intelligitur etiam, ut ex eadem schola Salmanticensi duo viri prodire poterint, qui de gratia et libertate diversissime opinarentur, Toletus et Bañez. Denique intelligitur, ut hic alter, excitatis altercationum diuturnitate animis, praetermissis omnibus sententiis contrariis, illas posteriores tantummodo consecutus, suam de physicis praedeterminationibus doctrinam formare et discipulis probare potuerit.

7. Quam Societas Iesu ab ipsa origine de gratia sententiam secuta sit.

Condita Societas est ea aetate, qua fatentur adversarii (p. 134 s.), omnes ac nominatim Academiae Parisiensis theologos in ea opinione fuisse, *accepta* gratia, hominis esse, velletne libera deliberatione illa uti, an eam repudiare. Quid mirum igitur, quod in illa universitate orta Societas communem tum doctrinam, quam magistri sui probarunt, inde mutuata est? Quod ita esse et Habertus ille Doctor Sorbonicus testatur et ipsi Iesuitae profitentur. De gratia quidem ille haec habet¹: „PP. Iesuitae a Doctoribus Scholae Parisiensis didicerunt, cuius fecundissimo gremio ortum doctrinae suae, incunabula ac incrementa debere se non inviti agnoscunt et gloriantur.“ Cui consentiens P. Poussiens² in huius controversiae historia manuscripta (bibliothèque de Bourgogne, Bruxellis, F. 523.) sic scribit:

„Ex quo nostra S. [I.], non dicam condita et confirmata, sed designata et inchoata est, omnes qui literas hasce theologicas verbo, scripto aut quoquomodo tractaverunt, mirabili unanimitate consensus in eam circa concordiam libertatis humanae cum gratia sententiam, ubicumque gentium viverent, conspirasse reperiuntur, ut consone semper universi profiterentur, auxilium divinum humanae voluntati applicitum nullam ei antecedentem necessitatem inferre, neque eam per illud physicè et ineluctabiliter ad opus determinari. Haec fuit semper totius nostrae familiae quasi traditio domestica, a primis decem Patribus, praesertim Lainio, Salmerone, Fabro, Iaio, Bobadilla, qui partim in Concilio Tridentino, partim in congressibus et concertationibus cum haereticis, occasionem de his agendi crebriorem habuerint, ad alios deinceps in offenso fluxu propagata. Ribadeneira, Canisius, Augerius, alii

¹ Theol. Graecorum Patrum, l. II. c. 6. n. 1. ed. Wirceburg. 1863. p. 204.

² Historia controversiarum, l. III. c. 4. n. 7—10. p. 244 ss. Schneemann, Controvers.

multi proximi a primis et cum iis familiarissime versati sententiam eandem sine ulla dubitatione tenuerunt; quam deinde in concionibus, in praelectionibus, in sermonibus quotidianis quotquot per Italiam, Germaniam, Galliam, Angliam, Hispaniam vel catholicis institutis, vel haereticis revincendis qualemcumque operam dederunt, constantissime professi sunt. Cuius etiam in scriptis omnis generis varie per ipsos editis, quoties incidit occasio, vestigia luculenta reliquerunt (p. 246). Scientiam conditionalium Alphonsus Salmeron, ut antiquissimum nomen, tanto ante disertissime agnoverat (Tom. 4. part. 3. tract. 14. p. 499. edit. Colon.).² Nec vero ipsa tantum per se Academia Parisiensis ad formandam Societatis doctrinam vim non medioerem contulit, sed quum Franciscus de Victoria, illius scholae alumnus, Salmanticam omnem eius studiorum doctrinaeque rationem transtulisset ac huic universitati summam theologiae laudem conciliasset, inde primi clarissimique Societati Iesu theologi accesserunt: Ledesma, Toletus, Maldonatus, Valentia, e quibus Toletus quidem Romae professor universae Societati formavit, et, quemadmodum recte Werner dicit, renovatam in Hispania doctrinae Catholicae rationem in illius scholas induxit⁴. Ut Romae Toletus, ita Maldonatus Lutetiae et Valentia in Germania et fecit et docuit; erant autem omnes a recentiore Thomismo alienissimi.

Ipsa autem omnium Societatis theologorum in summa re consensio nihil a Molina novi inventum, sed notionem libertatis per vulgatissimam explicatam esse demonstrat. Laboratum est admodum studiose, ut Iesuita reperiretur, qui de gratia aliter sentiret; quam frustra, satis desperata illa contentio ostendit, quum tentatum est², ut ipsos Marianam, Vasquesium, Bellarminum opiniones Thomisticae probasse ostenderetur. An quisquam est, cui secundum Deum rectius Societas, quam illi Cardinali, referat acceptum, quod suae doctrinae sinceritas conservata sit, qui quidem moribundus coram testibus professus est, se suam de gratia sententiam non mutasse?³ Quis autem Vasquesio studiosius inter primordia disceptationis in Hispania Bannesianos aggressus est? Cuius mens fuit a recentiore Thomismo alienior quam Marianae?⁴

¹ Franc. Suarez, p. 32.

² Serry l. I. c. 16. 17. ed. 2. Antv., p. 86. 89 ss.

³ De qua re vide Liv. de Meyer, Hist. II. 19. 20. p. 145 ss. et Hist. vindic. l. II. 11. 12. p. 144 ss.

⁴ Liv. de Meyer (Hist. II. 21. Hist. vind. II. 15.) fabulam praeclare di-

Ne Henriquez quidem recte affertur a Bannesianis, quemadmodum et Possinus et Livinus de Meyer uberime probant.

Nec tamen illi quieverunt; probare aggressi sunt, in concentu opinionum Societatis illud desiderari, in quod omnes consonare oporteret: nam *Thomistam* fuisse Ignatium, a cuius vestigiis Societas aberrasset. De qua re fabulam confingere Massoulié et Serry, atque illud nobis malum attulerunt, ut recentiores scriptores Germaniae nonnulla eorum commenta probaverint. Serry ipsos primos S. Ignatii socios, Lainium et Salmeronem, novarum opinionum studiosos fuisse dicit; prospectum ab illo periculum hosque admonitos esse, quum ut theologi Pontificii ad Concilium discederent. Persuadere autem studet, auditam non esse admonitionem; ea enim in Concilio proposuisse Lainium, unde quodammodo proseminata sit, quae paulo post excreverit, doctrina Molinistarum. Item fecisse Salmeronem. Ignatio mortuo nihil habuisse antiquius primam Congregationem generalem, quae Lainium praepositum elegerit, quam ut illius legem, S. Thomam sequendum esse, clausula adiecta tolleret et modificatam temporice accommodatam doctrinam substitueret. Haec initia explicata atque absoluta esse Aquavivae Ratione studiorum. Ea ubi edita sit, illico prodiisse, qui ante nihil novare ausi essent; Lessium et Hesselium disputationes Lovanienses excitasse.

Depravat atque tollit veritatem huiusmodi opinio de tantae controversiae origine. Monuit omnino suos Ignatius, ne in Concilio novis opinionibus facile assentirent; num id demonstrat, visos illos novarum opinionum studiosos? Commune hoc quidem periculum est ingeniosissimi, navissimi, doctissimi cuiusque. Prudentiae igitur fuit Ignatii, quod ita fecit, etsi nullum vitium in illis animadverterat. Proposuit etiam Lainez in Concilio hanc sententiam minime Bannesianam: Deum posse vocatione extraordinaria necessitatem inferre voluntati. At Patres eius sententiae ratione habita quarti canonis de iustificatione formulam priorem mutarunt¹; et Dominicus Sotus Ord. Praed. hanc eandem opinionem probavit in eo, quem post VI. sessionem edidit, libro De natura et gratia². Id igitur factum, e quo argumentum Serry sumit,

luit. Ipse Baylius in lexico, ut genuinum atque integrum esse libellum de Societatis Iesu regimine, qui Marianae tribuatur, neget, illud affert, quod in eo illa sententia contineatur, quam *Thomistae* usurpant.

¹ Pallavicini, Hist. Conc., l. 8. c. 13. Theiner, Acta authentica, I. 228. 229.

² L. I. c. 16. ed. Paris. 1549. p. 59. „Necessitari tamen voluntatem a

hoc unum demonstrat, et Patres Concilii et ipsorum Praedicatorum in eo oratore non idem, quod Bannesianos, sensisse. Sed minuta haec quidem sunt et exilia.

Maius est, quod de D. Thomae doctrina sequenda Ignatius suis praescripsit¹. De qua re Constitutiones (P. IV. c. 14.) sic habent: „Legetur doctrina scholastica divi Thomae. Declarat. B. Sed si videretur temporis decursu alius auctor studentibus utilior futurus, ut si aliqua summa vel liber theologiae scholasticae conficeretur, qui his nostris temporibus accommodatior videretur, gravi cum consilio et rebus diligenter expensis per viros, qui in universa Societate aptissimi existimentur, cumque Praepositi Generalis approbatione praelegi poterit.“ Cuiusmodi librum ut conscriberet, Lainio ipse mandavit; qui quum ad Concilium vocatus esset, res intercidit. Patres autem illi tres, quibus Ignatius Constitutiones revisendas commiserat, ita tamen ut verba, non rem mutarent, pro „alio auctore“ substituerunt „aliam theologiam huic [S. Thomae doctrinae] non contrariam“. Ignatii verba reponenda esse prima Congregatio statuit. Sic se res illa habet. Videamus nunc, quomodo eam Serry exponat. Gravissimae accusationis rationem praecipuam in priore editione reddit illam ipsius S. Ignatii declarationem modo a nobis allatam, quam a prima Ordinis Congregatione profectam esse opinabatur. Quo errore a Livino Meyer refutato, in altera editione obicit, quod prima Congregatio Ignatii legem ita mutasset, ut illa verba: „huic [S. Thomae] non contraria“ deleret. Iterum erravit. Congregatio enim ipsam Ignatii scripturam, quam revisores illi mutaverant, restituit. Declarationem autem illam non est, cur defendendam putemus, quum in mentem venire nemini possit, ut Ignatii Constitutiones sollemni Ecclesiae iudicio confirmatas impugnet.

Nec *Ratio studiorum*, quam Serry reprehendit, digna est vituperatione. Ea ut conficeretur, Sixtus V. postulaverat, quod eam *Constitutiones exigerent, ne Societas aut internis periculis aut calumniis externis obnoxia esset*. Cui obtemperans Aquaviva eam a magistris expertis atque peritis conficiendam curavit. Cuius adumbratio quaedam a. 1586. in provincias missa est, ut experi-

Deo . . . nihil vetat; sed tunc auferret illi libertatem in tali actione. . . Quod tamen nunquam facit lege communit.² Hoc postremum ipsum illud est, quod Lainius proposuerat.

¹ De qua re v. prima Livini Meyeri capita Historiae vindicatae, ubi, quae Serry dicit, egregie refluentur.

mento probaretur. Ex ea aliqua Serry affert, sed mutilata (quemadmodum ante eum idem iam fecerat P. Massoulié), ut ostendat theologos Societatis totius Ordinis nomine tum pronuntiassse doctrinam Bannesianam, quam postea tam studiose impugnaverint, veram esse S. Thomae doctrinam¹.

Adumbrata illa *ratio studiorum* haec continebat verba: „In theologia doctrinam S. Thomae, ut cavetur 4. Parte Constitutionum cap. 14., nostri sequantur, exceptis paucis, quae licet sint aut videri possint esse S. Thomae etc.“ Eo refertur illud: „secundas causas esse proprie et univoce instrumenta Dei et, cum operantur, Deum in illas primum influere.“ Iam vero Serry secutus Massoulié² haec verba omittit: „quae licet sint aut videri possint esse S. Thomae,“ tum quasi exultans exclamat, illam sententiam ab universo Ordine S. Thomae attributam esse. Atque hoc quoque falsum est, eos, qui illam studiorum rationem confecerunt, Societatis nomine locutos esse; adumbratio quaedam erat, ut dixi, ob eam ipsam causam in provincias mittebatur, ut de ea Societas iudicaret; quae illa verba tollenda esse censuit.

Ratio studiorum illa adumbrata et quae corrigenda videbantur quum ex provinciis Romae remissa essent, illa in novam formam redacta, deinde a. 1591. iterum missa est in provincias; quinta autem Congregatio generalis a. 1593. varia de ea decrevit, ut hoc (decr. 56.): „Nostris omnino S. Thomam ut proprium Doctorem habeant eumque in scholastica theologia sequi teneantur . . . quia nullius hoc tempore doctrina potest occurrere [de qua re una erat omnium sententia, ut est in decr. 41.], quae sit ea solidior aut securior, ut non immerito S. Thomas theologorum princeps ab omnibus habeatur. Non sic tamen S. Thomae astricti esse debere intelligantur, ut nulla prorsus in re ab eo recedere liceat, cum illi ipsi, qui se Thomistas maxime profitentur, aliquando ab eo recedant, nec arctius nostros S. Thomae alligari par sit, quam Thomistas ipsos.“ Deinde praescribitur, ut „nullus ad docendum theologiam assumatur, qui non sit vere S. Thomae doctrinae studiosus; qui vero ab eo sunt alieni, omnino remo-

¹ Hist. l. 1. c. 2. ed. 2. Antverp. p. 7: „Ex quibus perspicue colligitur . . . ultro fassos esse Societatis theologos, universi Ordinis nomine, etc.“

² S. Thomas sui interpres, diss. 1. q. 1. p. 2. et 3., ubi Massoulié locum allatum de opinionum delectu exscribens illa verba omittit, quomquam habebat ad manum rationem studiorum. Abest plurimum, ut Massoulié ea fide sit dignus, qua ad nostra ipsa tempora habetur. V. supra p. 52. n. 1. et p. 66.

veantur.⁴ Atque in eiusdem Congregationis canone 9. sic est statutum: „Sequantur nostri doctores in scholastica theologia doctrinam S. Thomae² iuxta praxim in libro *De Ratione studiorum*

¹ In decreto 41. haec verba addita sunt: „De Conceptione B. Mariae ac de sollempnitate votorum, sequantur sententiam, quae magis hoc tempore communis magisque recepta apud theologos est.“ De utraque enim re S. Thomas aliter docuisse ferebatur.

² Quantum Praepositi generales hanc S. Thomae sequendi legem inculcaverint, patet ex binis P. Aquarivae litteris, ex quibus hic quaedam adiciemus:

Ex litteris de *soliditate et uniformitate doctrinae.*

„Aliud est in una vel altera conclusione, solido nixa fundamento et auctoritate gravium antiquorumque scriptorum, recedere a S. Thomae, quod videtur permitti in decr. 75. Congr. V.; aliud in aliis *procepiis*, et quae tamquam *fundamentum* sunt altarum plurimum, ipsum non sequi: adeo ut in decursu disputationum et rerum, doctrina neque thomistica, neque uniformis appareat, sed ita variis contexta quasi coloribus, ut qui doctrinae S. Doctoris intelligens sit, iudicet non unam esse faciem corporis uniformis. Neque vero satis est, binis vel ternis locis niti sparsim collectis et per consequentias aut inconvenientia vel cum violentia adductis; quasi crederendum sit eam esse opinionem Sancti Viri, quia illam quomodocumque inuit aliud agens in illis locis. Verum necesse est videre, quid sentiat, ubi ex professio id agit, et attente expendere, quid, quam cohaerenter vel dissonanter afferat cum reliquo corpore doctrinae. Profecto durum et difficile videtur, doctrinam tanquam S. Thomae evulgare, quae a versatis in hoc doctore viris nova et aliena ab illo indicetur, et ubi sit opus ingenti subtilitate atque industria, ut perspicis nonnullis nescio unde petitis verbis propria et germana illius appareat.“

Ex litteris de *observanda ratione studiorum, deque doctrina S. Thomae.*

„Quod ad doctrinae soliditatem attinet si unum Divum Thomam, uti prescribitur Canone 9. Congregationis V. Generalis, sequemur auctorem, securus nos ab hac parte reddemus, neque item longe ab uniformitate aberrabimus. Hanc namque doctrinae rationem, soliditatem sollicit et uniformitatem, spectavit Congr. Generalis in Decretis 41. et 56., unde Canon ille desumptus est. Nec sane quidquam effluet qui dicat, non semper esse perspectam mentem S. Thomae, cum revera decreto illo dubium omne tollatur. Nam si constet aliquam opinionem adversari D. Thomae, nihil iam necesse est examinare, sit necne doctrina illa solida; quandoquidem eam sequi neutquam debemus; quod si certum erit, eam esse consentaneam S. Doctori, certa pariter erit utraque illa doctrinae ratio, quae petitur.“

Et inferius: „Ceterum putavere nonnulli, efficere posse uniformitati doctrinae illam opinionum varietatem, quae in pluribus Societatis nostrae scriptoribus deprehenditur, siquidem liberum sibi esse credat quemlibet sequi de nostris, quando iam eorum libri cum facultate et approbatione Superiorum editi sunt in laeem. At hoc manifeste a nobis declaratum est, non ideo subsequentibus magistris aut scriptoribus licitum fore deinceps a Divo Thomae recedere. Si qua enim opinio in libris impressis hactenus est permessa, quia probabilis admodum et a doctis auctoribus propugnata, nam de dubiis hacten-

ponendam et a P. Generali explicandam.“ Huiusmodi praxim *Ratio studiorum* 1599. absoluta atque edita statuit ipsis superioris decreti 56. verbis, simul praecipiens, ut professores „ponant in eam omnem operam, ut auditores erga illum [S. Thomam] quam optime afficiantur“; excipiuntur autem eadem illae opiniones, quae, ut est in decreto 41., S. Thomae tribuebantur, de Conceptione B. Mariae et de votis sollempnibus (reg. prof. theol. 2. et 3.).

Atque hae quidem leges, quae suam hodie quoque vim retinent, semper pro documento habitae sunt, quanti faceret Societas S. Thomae doctrinam; recteque Natalis Alexander „Societatis Iesu,“ inquit, „adversus S. Thomam veneratio et pietas constat ex ipsius constitutionibus et congregationum generalium decretis.“ Nec vero illa praecipua litteris consignata iacebant; immo vero usu servata doctrinam ipsam recrearunt ac renovarunt. De qua re audiantur intelligenda iudicia. „Iesuitarum,“ inquit Car. Werner, „hoc meritum est, quod post Concilium Tridentinum illi primi theologos Germaniae ad Aquinatem miserunt omninoque vetera magnarum mediaevi scholarum vestigia repetierunt, — minus id quidem rationibus Thomisticis aut ipsius studio doctrinae adducti, quam ut in emolumentum Ecclesiae suos labores conferrent et ut disciplinam theologiae in certum ordinem redactam renovarent.“⁴ Natalis autem Alexander „Certe,“ inquit, „Societatis Iesu in S. Thomam veneratio theologos, quos habuit eruditissimos, criticosque sagacissimos et gravissimos impulit, ut in

nus dictam est, ea quidem a novitate, a temeritate, ab errore vindicabitur; at non inde conficitur, ut eam sequi debeant alii, si D. Thomae adversari cognoscatur.“

Et inferius: „Qualemque docerint opiniones Divo Thomae contrarias, vel in rebus philosophicis novas suo Marte adinvenierint, aut ex obscuris auctoribus introduxerint, eas illi quamprimum retractare iubeantur, neque ante aut curriculae finis exspectetur. Nam praeterquam quod malum temporis diuturnitate inveterasset, vel etiam augetur, ipsi quoque scholastici, quibus toto anno contrarium nihil declaratum fuerit, in ea novitate confirmantur.“

Et inferius: „In materiis a D. Thomae non pertractatis, in quibus propterea quae sit ipsius opinio sciri non potest, observare primum oportebit quatenus ex eiusdem principiis et a reliqua sua doctrina minime abhorrens eligi queat, quamvis enim de ea ipse non disseruerit, si tamen ipsius principiis adversatur, neque cum eiusdem doctrina cohaeret, ea doceri nusquam debet. Quodsi ne quidem hoc liceret animadvertere, non tamen ideo liberum cuiusvis erit novam excogitare suo arbitratu aut proferre doctrinam, nisi graves et probati essent auctores, quibus ea firmetur.“

⁴ Geschichte der kath. Theologie, München 1866. p. 45.

opera S. Thomae inquirerent, cuius doctrinae studium lege lata ipsi iniunxerat.¹

Gravatur autem Serry in illis legibus atque hoc demum concludit, Aquavivam *Ratione studiorum* a. 1599. edita praeceptum illud de sequenda S. Thomae doctrina tantum non sustulisse. Nec vero ille quidquam fecerat, nisi quintae Congregationis decreta repetierat; quae quidem Ignatii legem, in lectionibus Summa S. Thomae utendum esse, non elevarunt, sed *severius circumscripserunt*. Nam ille permittebat, ut, si videretur viris in Societate gravissimis ac generali praeposito, ab ea discederetur, atque adeo ipse discessurus fuit, quum Lainio summam theologiae conscribendam mandavit. Id ita se habere, ex Salmeronis quoque² litteris intelligitur, qui illud addit, non scriptum ab Ignatio, *sequendum*, sed *praelendum* esse S. Thomam.

Cur S. Ignatius, quum summopere coleret S. Thomam, tamen non ita severe praeceperit, ut illum sequerentur, intelligi facile potest. Deae potissimum opinionibus erant, quae tum S. Thomae esse putabantur, a quibus illius mens animusque abhorrebat. Prior erat immaculae conceptionis B. Virginis negatio, ad quod quidem mysterium mirum in modum afficiebatur, cuius amorem suae Societati instillavit. Altera illa erat sententia, votorum sollemnitate necessariam esse statui religioso; Ignatius enim omnem Societatis constitutionem in eo reponerat, quod vota simplicia approbante Ecclesia vere religiosos efficere existimaret. In utraque re eius sententiam Ecclesia approbavit, et Pius quidem IX., qui dogma definitivum immaculato Virginis conceptu, idem Ignatii legem de praemitendis votis simplicibus professioni omnibus ordinibus praescripsit.

Massoulié³ aliud argumentum ponit, cur Ignatius *Thomistic* sensisse censendus sit. Dicit in libro exercitiorum primum ab illo eligendi tempus significari, quum voluntas Divina virtute ita impellatur, ut nec dubitet animus nec ullo modo possit dubitare, num Dei motio sequenda. Recte id quidem, sed ea verba nulum prorsus argumentum afferunt, gratiam per sese voluntatem *ad liberum actum* ita compellere, ut declinari non possit. De actu

¹ Natalis Alex., Saec. XIII. et XIV. diss. 6. § 12., ed. Ferrariens. 1762. tom. VIII. p. 348.

² Quarum litterarum interpretatio Gallica edita est primum a Patribus Galliae S. I. in *Etudes*, V. 577. 1864.

³ S. Thomas sui interpres, diss. 2. q. 9. a. 1. I. 406.

enim libero voluntatis non maxime quaeritur, sed de *certa cognitione*, quam homo ex motu extraordinario, sed *indeliberato* voluntatis nanciscatur. *Cognoscendae* enim voluntatis Divinae, quid eligi potissimum velit, modi ac tempora ponantur, et primum quidem singulare illud, quod S. Paulo contigit. Itaque *dubitandi* facit mentionem, quod intelligentia est, non voluntatis. Quam certissimam persuasionem actum voluntatis *consequi* oportebat. Quodsi non de cognitione, sed de voluntate ageretur, qui prohibat Massoulié eiusmodi actum elici libere? Socius enim et successor Ignatii, Lainez, in Concilio Tridentino pronuntiavit, posse Deum singulari vocatione voluntatem *necessario* movere, quod quidem ita non negligendum putarunt Patres Tridentini, ut can. 4. sess. VI. mutarent. In huiusmodi miraculis S. Pauli numerabatur vocatio. Sed de libertate quid sentiret, Ignatius regulis illis significavit, quas exercitiis subiunxit: „Ut cum orthodoxa Ecclesia sentiamus, quibus severe monet concionatores, ut ab eiusmodi gratiae laudibus caveant, unde serpere possit auditorum animis *lethalis error*, negata liberi arbitrii nostri facultate.“ Concludit etiam Suarez ex admonitione repetita ac severa, ne in concionando vires et efficacia voluntatis excludantur, idem omnino Ignatium, quod filios eius, de gratia sensisse.

De illius mente etiam ex primorum sociorum carissimorumque alumnorum agendi modo existimare licet. Sub ipsis Lainii oculis (quem Ignatius praeceptorem esse voluit universae Societatis, quum eum summam theologiae scribere iussit) Toletus eam de gratia doctrinam docebat, quam postea Molina ac Lessius defenderunt; discipuli autem Ignatii praecipui, Manaraeus, quem rectorem constituit novi collegii Romani, et Costerus, qui fuit in primis eiusdem collegii sociis ab ipsoque magister novitiorum Coloniam missus est, summo studio summaque constantia, ut mox videre licebit, P. Lessii de gratia sententiam defenderunt. Quae cum ita sint, Societas Iesu nec in decretis de S. Thomae doctrina sequenda nec in controversia de efficacia gratiae a Conditoris sui sententia aberravit. Quid vero dici potuit absurdius, quam Serrii illud, neglecta Ignatii admonitione occasionem diuturnae contentionis allatam esse? An quidquam ille praeter fabulas atque commenta attulit demonstrationis?

Breviter ad illud quoque respondendum est, quod obiecitur, Molinam et *Molinistas* omninoque Iesuitas, quod *Nominalium* opinionibus faverent, incurrisse in reprehensionem *Thomistarum*. Quoniam vero nominalismum fere solutionem quandam doctrinam ab

Ecclesiae mente alienam intelligunt, vituperatur Societas, quod ad eiusmodi errores accesserit. Consecuta quidem magnam illam de realismo scholae S. Thomae et nominalismo plurimorum Scotistarum controversiam haec est, quam Neo-Thomistae et Societatis Iesu theologi agitarunt; atque ita hi quodammodo in Scotistarum successisse locum dici possunt. Sed memoria tenendum est disputationem de gratia non esse inter S. Thomae scholam eiusque adversarios, sed inter duas illius scholae partes et esse aliquo modo *domesticam*. Falsum est autem vel Molinam vel omnino theologos Societatis opiniones defendisse nominalisticas. De *universalibus* quidem ne unus quidem reperitur Iesuita, qui nominalismum, paucissimi, qui conceptualismum professi sint. Liberriores vero Nominalistarum opiniones de Ecclesia, primatu, matrimonio a nullo acrius impugatae sunt, quam a Societatis Iesu theologis. Semipelagianas denique quorundam Nominalium sententias Molinam severe atque etiam severius, quam quosdam veteres Thomistas, repudiasset infra videbimus. Quod autem de Immaculata Conceptione Societas aliter sensit ac Thomistae, id quidem nemo reprehendet. In minoribus quaestionibus et quidam Iesuitae et aliquot Praedicatores interdum ad Nominales accedunt; e qua re iniuriam feceris utrisque si ideo universam scholam notare volueris. Orta Societas est Lutetiae, ubi tum acris pugna contra Nominales ab Academia suscipiebatur, quae Salmantica derivata est. Idem studium secutus est Ignatius. Nam et ipse apud Dominicanos studiis dederat operam et suos idem facere voluit. Accedebat, quod doctissimus quisque primorum sociorum in theologia institutor, Toletus, Maldonatus, Bellarminus alumni erant Dominicanorum. Ita tamquam per manus tradita veteris scholae S. Thomae doctrina in novam religionem translata strenue nec tamen arcte, sed ut Catholicae doctrinae rationem postulare diximus, quae ab omni tarditate et singularitate aliena sit, explicata atque amplificata est.

Quod Possinum dicere supra vidimus (p. 161) id non sic intelligi debet, ut omnes Iesuitas ab initio eadem de gratiae libertatisque ratione, quae Molinam, Suaresium, Bellarminum, plane docuisse existimemus, sed eas ab initio de gratia et de libertate notiones tenuit Societas, in quibus illae doctrinae innituntur, eamque rationem a primo tempore, quo condita est, repetere licet. Atque id ipsum iam demonstrare instituentes ex illa aetate, qua omnes idem de gratia sensisse constat, ad ipsius Ordinis primordia retro respiciemus.

1594. — „Concordia“ Molinae a. 1588. typis mandata et a. 1589. edita quum a. 1594. apud S. Sedem incusata esset, Aquaviva, generalis Societatis praepositus, diversissimarum provinciarum theologiae doctores, quid faciendum videretur, consulit. Unum ab omnibus responsum est, Societati veterem doctrinam, usque a sua origine derivatam et communiter receptam probatamque¹: *non per se suaque natura gratiam praevientem infallibiliter determinare voluntatem*, tuendam, non vero Molinae librum defendendum esse; id enim suis relinquendum procuratoribus provinciaeque superioribus². Tenebat igitur tum Ordo universus non a Molina derivatam doctrinam illam, quam Bannesiani impugnant.

1585—1588. — Lessius a. 1585., h. e. tribus annis ante editam Concordiam in praedestinatione et efficacia vocationis explicanda usus erat scientia media, et a. 1587. in Academia Lovaniensis reprehensionem incurrerat³. A. vero 1588., antequam *Concordia* Molinae foris data est, uberes Commentarios de *scientia conditionata*, praedestinatione, gratia efficaci et sufficiente Romam misit, ut suae doctrinae *Apologiam* contra Lovaniensium impugnationem defenderet. P. Costerus autem provinciae praepositus id dicebat Lovanii doceri a Iesuitis, quod Romae didicissent et „*per universum orbem* non solum a nostra Societate, sed ab aliis quoque doctoribus passim teneri et tradi scirent.“⁴ Oliverius autem Manaraeus idem de gratia et Romae et in clarissimis Europae Academiae sine cuiusquam dubitatione doceri affirmabat⁵. Postremo Bellarminum missis Roma literis Lessium studiosissime defendisse, et negasse a quoquam nisi ab haereticis usque ad illud tempus doctrinam eorum, qui illi adversarentur, propositam esse, supra vidimus. Unde suam de scientia media sententiam didicisset, Lessius ad Bellarminum scribens (IV. Cal. Iun. 1587.), antequam Molinae liber editus esset, his verbis significavit: „Illa praesentia conditionata, *quam ego primo a Reverentia Vestra accepi*, me in difficillimis D. Augustini locis explicandis mire iuvat.“

1584. P. Gregorius de Valentia Ingolstadii scientiam mediam propugnabat⁶.

¹ Qua de re vide litteras P. Soti supra (p. 134) allatas.

² Possinus, l. III. c. 5. n. 14; L. de Meyer, Hist. l. 3. c. 1.

³ Thesibus censurae subiectis 7. et 14., ex his, quas ipse Lessius proposuit 2., 26., 27.

⁴ Liv. de Meyer, Hist. l. I. c. 8. p. 19. ⁵ Ib. l. I. c. 18. p. 59.

⁶ Serry, l. I. c. 1., ed. 2. Antwerp, p. 6.

1581. P. Prudentius de Monte maiore S. I. Salmanticae contra Bannesium Ord. Praedic. eas theses tuebatur, quibus et physica praedeterminatio refutaretur et scientia media defenderetur.

1573. Bellarminus Lovanii, quum primum lector esset theologiae, docebat gratiam efficacem non esse Divinam determinationem voluntatis, sed eam vocationem, qua Deus eo modo vocaret, quo hominem obsecuturum praevideret. Id ex ipsius dictatis intelligi Costerus testatur et Bellarminus ipse Patres Lovanienses monuit. Principio illum idem de gratia sufficienti quod Lovanienses sensisse [i. e. non dari omnibus censuisse], sed sententiam mutasse¹. Nam quum eo tempore Societas scholis theologiae etiamtum paene careret, Bellarminus ab Universitate Patavina, ubi P. Ambrosium Dominicanum praedestinationem *post* praevisa merita docentem audiverat², ad persequenda studia theologiae in Academiam Lovaniensem missus Baium repererat doctrinae laude florentem; cuius auctoritas movisse adolescentis ingenium videtur. Sed ab ea sententia, uti dixi, brevi recessit tenuitque usque ad vitae exitum communem Societatis de gratia doctrinam idque extremo morbo laborans coram testibus sollemniter professus est.

1565. 1566. — P. Fonseca a. 1596. scripsit se triginta annis ante scientiam mediam ad praedestinationem ac providentiam explicandam adhibuisse eaque magnum sibi lumen ad solvendas difficultates allatum esse. Quam opinionem quum et Patrum et scholasticorum doctrinae congruere intellexisset, quamquam a nullo disertis verbis proposita esset, eam se et dictasse auditoribus et in sermonem quoque induxisse³. Item Molina a. 1595. in Concordiae editione Antverpiana scripsit, se doctum ab aliis triginta

¹ „Respondeo P. Bellarminum solum de gratia sufficienti in initio cum Lovaniensibus sensisse. Verum paulo post mutavit sententiam et docuit, omnibus dari auxilium sufficiens, atque gratiam efficacem non esse determinationem voluntatis a Deo immissam, sed vocationem, qua Deus ita vocat, sicut novit hominem secuturum. Quod patet ex ipsius lectionibus in l. 2. q. 109. Lovanii habitis; idem constat testimonio scripti eiusdem nuperrime Roma missi“ Liv. de Meyer, l. I. c. 8. p. 21. Ipse autem de ea re Patres Lovanienses admonerat, ut ex autographo intelligitur, quod cum multis Lessii litteris in codice manuscripto Archivi S. I. de *controversia Lovaniensi* continetur siquae inscriptum est: De apologia P. Leonardi Lessii ad censuram Lovaniensium.

² Fuligatto, Vita Bellarmini, l. 2. c. 2. p. 62.

³ In Metaph. Arist. l. VI. c. 2. q. 4. sect. 8. tom. III. p. 119 sq.

retro annis in privatis publicisque disputationibus scientiam mediam proposuisse¹.

1563. Stapleton, cui Societatis de gratia doctrina omnino probabatur, a. 1588. scripsit se omnes fere Lessii sententias 25 annis ante a Toletu doceri audivisse². In quibus num illae fuerint, quibus scientia media ad explicandam gratiae ac praedestinationis rationem adhibebatur, ignoramus; illud certum est, Toletum, cuius *mirificum* ingenium magister eius Dominicus Sotus praedicat, postea Societatis de gratia doctrinam amplexum esse; Sotum autem non modo tacite admittere, ut Patres ac scholae principes, sed plane docere eam notitiam rerum aliqua conditione futurarum, quae solius Dei sit propria (v. supra p. 158.); denique plurima illa ipsa aetate fuisse rerum momenta, quibus efficeretur, ut explicatis sententiis de gratia et libertate pervulgatissimis ipse nodus difficultatis solveretur gratiaeque cum libero arbitrio conventionia qualis esset, perspiceretur.

S. Augustinus semel atque iterum dicit, „nosse Deum id ad emolumentum Ecclesiae convertere, quod ad interitum haeretici excogitaverint; strepitu illorum nostram quasi e somno excitari industriam“, et „multa, quae ad fidem Catholicam pertinerent, quum per dolum ab haereticis addubitata essent, diligentius considerari et studiosius praedicari.“ Idem in hac, de qua agimus, quaestione usu venit.

Reformatores abusi illis difficultatibus, quae ex mysterio praedestinationis derivantur, dogma de libertate arbitrii impugnant; Calvinus quidem suam de praedestinatione sententiam tamquam pro fundamento et propugnaculo statuit, unde Ecclesiam aggregeretur. Incredible dictu videtur, quantam vim eiusmodi impugnatio libertatis habuerit ad hominum animos perturbandos, nisi id eiusdem aetatis theologi ita testarentur, ut dubitare non possimus. Romaeus quidem in libro³, quem supra attulimus, „Solent“, inquit, „huiusmodi bonorum operum desertores in hunc modum plerumque argumentari: Voluntati Dei quis resistet? si decreverit salvare nos, salvi erimus; si vero salvare noluerit, actum erit de nobis. Stat, inquit, circa unumquemque mortalium

¹ In q. 14. a. 13. disp. 53. membr. 2. p. 252.

² „Olim Romae ante annos 25 ex R. P. Toletu easdem propositiones fere omnes didici, quas hodie Patres Lovanii docent.“ Epistola ad Episc. Middelburgensem d. d. 11. Maii 1588. Liv. de Meyer, l. I. c. 10. p. 32.

³ Ver. 20. p. 142.

praefixa aeterna Dei praescientia; stat firma voluntas de finali cuiusvis hominis exitu: ut quid igitur sollicitamur? ut quid anitimur? operibus bonis ut quid insistimus? Quod futurum est, inevitabiliter erit; salva igitur fide, divinae providentiae omnia committamus. Haec sunt, quae solent hi saepius inculcare, ita sane, ut etiam sordida plebecula et ipsae quoque mulierculae sic argumentari didicerint ad excusandas excusationes in peccatis, quin potius ut, abiecto honestae conversationis fraeno, effundantur quasi aqua post concupiscentias suas.¹ Horantius autem „*multorum esse vocem*“ ait ita obiciendum². Et Mussus in exponenda epistola ad Romanos id summopere admiratus exclamat: „O furor furentium!“³ Cui rei quantum tribueretur a Catholicis, Ignatii quoque illae regulae demonstrant, quas ex libro exercitiorum supra significavimus². Quamobrem theologos omnes eo studium suum conferre oportuit, ut et illam difficultatem dirimerent et quaestionem adiunctam de gratia efficaci, qua praedestinationis decreta perficiuntur, explicarent. Quod tanto magis fuit necessarium, quod Calvinus ex *efficacia* gratiae, quam et Sacra Scriptura et S. Augustinus praedicaerent, argumentum praecipuum impugnae libertatis repetebat². Et, quod paulo ante Caietanus contingentiam libertatemque actuum naturarum creaturarum cum immutabilibus et aeternis Dei actibus satis conciliari humana intelligentia posse negaverat, id quoque doctorum excitaverat studia, ut in tanta levanda difficultate elaborarent⁴.

Postremo existerant medio iam sexto decimo saeculo inter theologos Catholicos acres de praedestinatione et gratiae efficacia disceptationes. Quibus rebus omnibus innumerabiles theologo excitabantur atque instigabantur, ut huic quaestioni studerent. Quod autem in ea solvenda scientia media adhibita est, id quidem mirum videri non potest. Nihil hac ratione simplicius, nihil accomodatius, significatur etiam ab ipso Augustino, ubi de gratiae

¹ Locorum cath. pro orthodoxa et vetere fide retinenda libri septem, Paris. 1566, l. 3. c. 7. p. 214.

² Reg. ut cum Eccl. sentiamus, 15.

³ Dum. a Soto, De nat. et gratia, l. 1. c. 16: „Eodem pacto diluitur argumentum, quo fidem velut *Achille* passim utuntur. Si, quando Deus vel ad bonum vel ad malum nos movet, in nostra potestate esset non moveri, motio Dei non esset *efficax* ideoque adeo neque esset omnipotens contra illud: Omnia quaecumque voluit Deus fecit in caelo et in terra.“

⁴ In I. q. 22. art. 4. ad 1.

efficacia loquitur¹; eiusdem mentio fit in glossa ad Rom. 9, 15, quae a S. Ambrosio derivata ad explanandam praedestinationem saepe in disputationem inducebatur et supra (p. 81. 157.) a nobis est commemorata. Praescientia enim illa glossa significata², quum praedestinandi, vocandi, gratiae largiendae decretum antecedit, ad quod explicandum adhibetur, et de iis quoque sit rebus, quae nec decernantur nec unquam futurae sint („illum non vocet, quem sciat non obedire“): non est rerum aliquando futurarum notitia, sed earum, quae essent aliqua conditione futurae; ea autem est scientia media, qua ante gratiae destinationem novit Deus, sitne aliquis, si gratia vocetur, obsecuturus necne. Ut scholastici plurimi, ita posteriores theologo, quum de praedestinatione disserunt, vel de hoc ipso loco vel de re agunt, quom continet. Quorum magnum numerum affert Ruiz³. Alios S. Thomae, Romaei, Soti locos supra tetigimus; quibus hic adiungere placet, si qui praeterea ad dogmatis historiam aliquantum afferre momentum videntur.

Driedo a. 1533. in libro De concordia liberi arbitrii cum praedestinatione⁴, eadem explicatione utitur, qua Molina in Concordia liberi arbitrii cum gratia. Praedestinationem definit decretum voluntatis Divinae „sic vocandi sicque adjuvandi, qualiter aptum novit, ut obediant“. Idem saepius gratiae largitionem confert cum Dei praescientia, qua conditione quisque sit cupiam gratiae cooperaturus. Nam ubi illius et S. Ambrosio glossae meminit, „Voluit Ambrosius,“ inquit, „obedientiam seu cordis conversionem praevisam a Deo esse finem vocationis, perinde atque usus gratiae finis est gratiae. . . Et quia rationabile ac decess

¹ „Cuius autem miseretur, sic eum vocat, quomodo *scit* ei congruere, ut vocantem non respiciat.“ Ad Simpl. l. 1. c. 4. n. 13, ed. Migne VI. 119.

² „Misericordiam illi praeparabo, quem *scio* post errorem toto corde reverterum ad me: hoc est, dare illi, cui dandum, et non dare illi, cui non dandum est, ut eum vocet, quem *sciat* obedire, illum vero non, quem *sciat* non obedire.“

³ De scientia Dei, disp. 67.

⁴ Ed. Lovan. 1566., p. 216: „[S. Chrysostomus] intelligit, quod tunc Deus voluit vocare illos, quando sciebat eos obedituros ex sua ipsius gratia illustratos ad cognoscendum gratiam, et ita vocationem suam penetratarum animas eorum, quos etiam sic prius vocare potuisset, si voluisset, et prius sic etiam vocati obediissent. Proinde quod dicit Chrysostomus prius vocati non obediissent, non intelligit de illa alta vocatione, quae est secundum aeternum Dei propositum *sic vocantis sicque adjuvantis, qualiter aptum novit, ut obediant.*“

est, Deum dare gratiam ei, quem novit bene usurum gratia: idcirco dare illi est dare cui est dandum, non quidem cui debitum est dare. . . Bonus usus liberi arbitrii . . . potest itaque aliqua esse ratio motiva a Deo ab aeterno praevisa, propter quam Deus hunc et non illum ad iustificationis gratiam vel ad alium effectum particularem elegerit.¹

Driedoni ii, quos nominavi, Ordinis Praedicatorum theologi, Romaeus et Sotus (supra p. 150. 151.), consentiunt. Hunc alterum sequitur in Locis catholicis² Horantius O. S. Fr., theologus Tridentinus. Idem enim dicit, quod Sotus, adiumenta praedestinationis ut consequamur, ita Deum nostro reliquisse arbitrio, ut ea libera deliberatione repudiare possimus. Deinde quum quaestionem intulisset, quid Patres intellexissent, quum Deum ita cuique gratias impertire dicerent, ut eum iis usurum praevidisset: respondet, non quia bene usuri simus gratias, eas impertiri a Deo, sed ut bene utamur; quodsi illi censuerint, propter bona opera bonumque libertatis usum nos praedestinari, non causam intelligi proprie, sed praeparationem ad gratiam, quam Deus in iis futuram praeviderit, qui gratiam ac iustificationem consequantur.

Item *Sonnus*³, doctor Lovaniensis, et *Camerarius*⁴ gratiam efficacem definiunt eam, cui Deus praenoverit hominem obsecuturum. Neque aliter *Tapperus* et *Tilletanus*, uterque Lovaniensis theologus. Petrus Sotus, ut vidimus, de libertate et gratia scripsit ad *Tapperum*; sed is illius sententiae minime accessit „institutus“, inquit, „a maioribus meis, et praecipue ab Augustino et B. Thoma . . . cum quibus concordant et veteres scriptores ecclesiastici.“ Statuit deinde *Tapperus* „eam differentiam inter filios et alios, quod illi vocantur et momentur quomodo natos et dispositos novit eos Deus, ut sequantur, ut dicit B. Augustinus q. 2. ad Simplicianum, alios vero vocat non sic quod sequantur, sequi tamen possint. Quod discrimen saepe magis est ex quali-

¹ L. c. 19 b. 12 b. In mentem redeat illius rationis: qui gratiae distributionem e cognitione libere futurorum explicet, eum de hac cognitione non ita existimare ut Thomistas. V. supra p. 31.

² Loc. cath. 1. 3. c. 7. p. 214 a.

³ In demonstrationibus tract. 3. de passione c. 19: *Electus sic trahitur, sicut Deus aptum novit ut veniat.* (Apud Ruiz, De scientia Dei, 1. c. p. 67L.)

⁴ De praedestinatione c. 6. § 3 (Apud Ruiz, p. 673.): „Cuius miseretur, sic eum vocat, quomodo scilicet congruere, ut vocantem non respuat.“ Quae Augustini et sententia est et verba, quibus congruit illud Ambrosii: *Deum eos secundum propositum vocare, quos obaudituros praescivit.*

tate et affectu eorum qui vocantur, quam est ex vocationis, inspirationis aut suasionis veritate aut differentia.“¹

Quarum litterarum editores, Molinistarum adversarii, hanc notam subiungunt², *Tapperum* efficaciam gratiae non (ut Thomistae faciunt) ex vi eius propria, sed ex eius congruitate derivare. Idem facit *Tilletanus*, qui particeps fuit illius inter *Sotum* et *Tapperum* disputationis, quamquam huic alteri non omnino consentiebat. Negat cum *Tappero*, quod de praedeterminatione dicunt Bannesiani, praeter excitantem gratiam alia opus esse, qua efficiatur, ut illa recte utamur; ut ille, sic hic gratiam distinguit, quae ita congruat hominis inclinationi, ut obsequatur, et alteram, quae voluntatem trahat quidem, sed non ita, ut Deus consentaneum esse voluntati praeviderit. Longius etiam progressus causam indicat, cur Deus vel cooperaturum hominem praenoscatur vel secus: quod *scrutator sit cordium*³; id ipsum et *Molina* dicit et *Bellarminus*.

In ampliore Explicatione articulorum Lovaniensium latius illud edisserit *Tapperus*, quod scribens ad *Sotum* breviter significat. E qua intelligitur, quamvis gratiae efficaciam ex eius congruitate repetat eamque definiat illam, cui Deus praenoverit hominem obtemperaturum, eum tamen nondum perpexisse, magnam illam quaestionem hac ratione persolvi. Laborat enim, ut explicet, quo modo gratia infallibiliter efficax cum libertate conveniat idque se satis demonstrare non posse ostendit. Quidni occurrit illi, si praevideat Deus hominem certo modo affectum certae cuidam gratiae obsecuturum esse, falli huiusmodi praenotionem non posse et gratiam ita collatam effectum certissime naturam, tantam denique rem explicatam confectamque esse? Accidit autem, quod in illo ovo Columbi. Propositiones, unde dirimenda quaestio erat, notae erant omnibus atque adeo verbis significatae: explicatius tantummodo apprehendi oportuit veritatem. Urgebant autem tempora, uti vidimus, nec haereri diu potuit. Decem post annis certum est rem a *Fonseca* plane enuntiatam; cui honorem debitum tribui oportet; nihil enim de alio quoquam constat; quamquam fieri potuit ut *Toletus* quoque et *Bellarminus* idem per se ipsi invenerint. Sed utut est, consequens fuit ex illius aetatis

¹ Literae missae et remissae exstant in eo, quem *Quesnellus* edidit, *Reginaldi* libro De mente Tridentini. Locis illi sunt pp. VI. et XII. ed. Antverp. 1706.

² Praefat. p. 24. ³ Pag. CIV. *Schneemann*, *Controvers.*

theologiae ratione; quo factum est, ut sensim per universam serperet Societatem, priusquam Molina Concordia sua doctrinam diligenter explicatam in medium protulit. Atque audisse se scribit Henao a quodam e senioribus Societatis Patribus, P. Ioanne de Montemaio, qui multo ante editam Concordiam theologiam Cordubae docuerat: et Molinam Eborae et Valentiam in Germania et Suaresium Romae et Vasquesium Compluti et Lessium in Flandria et se Cordubae nullis collatis consiliis in eandem sententiam de gratiae efficacia venisse eamque auditoribus suis dictasse⁴.

Iuvat ultra quaerere, fueritne aliqua occasio Fonsecae, qua moveretur, ut a scientia visionis mediam distingueret eamque ad gratiae doctrinam transferret. De qua re quum nihil ipse dixerit, tantum opinari licet; est autem admodum probabile occasionem Camerarii libro de praedestinatione allatam esse. Is iuriconsultus fuit Beneventanus, vir in theologia non segniter versatus. Qui se 39 annos ait operam dedisse D. Thomae, quem ducem atque *aurigam* (p. 97. 103.) elegerit; Nominalium nugae contemnebat (123.). Illo autem libro, quem Margaritae Valesiae inscripsit, Protestantes confutat; eum Parisiis a. 1556. edidit, paullo antequam doctrinam suam explicavit Fonseca. Camerarius Divinam providentiam et praedestinationem vindicans argumenta sumit e glossa illa Ambrosiana, qua manifestum est scientiam mediam significari. (Vide p. 81.) Probare studet SS. Patres et scholasticos cum Ambrosio consentire. Docet aeterna de distribuenda gratia decreta hac Dei praescientia praeverti, utrum homo, si certam quandam gratiam acceperit, ei obsecuturus sit necne. Quam praescientiam decreta antecedentem necesse est intelligi mediam (v. p. 81); existimat autem, „contra *omnium* opinionem esse, nullam praescientiam Dei electionem vel reprobationem speciatim factam praecedere.“ (P. III. c. 1. pag. 183.) Augustini doctrinam cum illa glossa congruere sic demonstrat: 1. Ambrosii doctrinam de praedestinatione ab ipso Augustino (de bono persev. c. 19.) comprobari (p. 112.); 2. praedestinationem ab Augustino definiti *praescientiam et praeparationem beneficiorum Dei*; prius igitur poni praescientiam, deinde praeparationem (p. 114.), 3. aliis locis plurimis illam praescientiam (mediam autem intelligi necesse est) proponi: Christum in mundum venisse ea aetate, qua homines in eum credituros esse Deus praenoverit; ante creationis decretum

⁴ Scientia med. historice propugnata. Ed. Dilling. Event. 46. n. 1248. p. 323.

praescivisse Deum, num homines peccaturi essent, et quid ipse boni ex malo derivare posset; dictum ab homine catholico, ideo apud Tyrios evangelium praedicatum non esse, quod exploratum fuisset Deo, eos in fide perseveraturos non esse. Concludit autem Camerarius: qui talia cum Augustino profiteatur, eum *omnium* rerum futurarum praescientiam in Deo esse existimare. Itaque insignem quoque illum locum appellat, quo Iesuitae postea usi sunt, e libro ad Simplicianum: „Cuius miseretur, sic eum vocat, quomodo *scit* ei congruere, ut vocantem non respuat.“ Idem tamen, qui, dum de gratia disserit, perpetuo utatur scientia media, eam a visione non distinguit, atque ita saepe obscure loquitur, aliquando labitur atque errat. Sed quum tantam materiam demonstrandae atque applicandae scientiae mediae attulisset, ille summo vir ingenio (erat enim Fonseca inter Conimbrienses et acumine et laude facile princeps) adductus impulsusque est, ut rem distinguendo perficeret atque absolveret. Alia etiam ratio offertur, cur ita existimemus. Tria enim illa, ad quae potissimum Camerarii liber spectare videtur, Fonseca dicit praeter cetera primis suis disputationibus de scientia media proposita fuisse: 1. eam decreta voluntatis Divinae antecedere, 2. illustrare Dei „providentiam et praedestinationem“, 3. Patrum et scholasticorum sententiis consentaneam esse. Manet igitur illud Fonsecae meritum, quod a scientia visionis mediam primus distinxit, eam argumentis confirmavit atque ad *communem* gratiae doctrinam transtulit, quam quidem, re nulla novata, hac ratione maxime collustravit.

8. Disputationes Lovanienses de efficacia gratiae.

Disceptatio de gratiae efficacia inchoata in Concilio Tridentino non ita multo post Lovanii suscepta est¹. De litteris inter Tapperum et P. Sotum communicatis diximus. Acrius verbis disputabatur. Duo erant in Academia Lovaniensi adolescentes, docti illi quidem, sed qui et in studiorum et aliquanto post in docendi ratione omnia veteri scholae consuetudine² ad Protestantas paullo propius accederent. Qui fuerunt Michael de Bay (Baius) et Ioannes Lovaniensis (Hesselius). Hi, contempto studio magnorum mediæ aevi suaeque aetatis theologorum, omnem in Scripturam et Augustinum laborem contulerunt. Consequens fuit, ut ipsa illa singularitate in errores inciderent non multum ab haeresi Protestantium remotos. Quum eiusmodi novas de gratia et libertate opiniones Lovanii recipi ac probari coeptas magnopere doleret Tapperus, eas et in disputationibus publicis³ saepe aggrediebatur, atque, ut erat S. Augustini peritissimus, ex ipso Baianas opiniones refellebat. Cui quum par non esset Baius, ubi in disputando haeserat: „Non intelligo,“ inquebat, „quid explices;“ cui ille: „Lege et pervolve scholasticos, Thomam potissimum; intelliges, quid dicam.“ At nihil benevolentiae admonitione proficiebat, ut duos illos a novitate retineret. Qui cursum suum persecuti, quum doctores veteres vel mortui essent vel ad sedes episcopales nuper constitutas evecti, atque in eorum locum Baii discipuli successissent⁴, nullo negotio doctrinam suam divulgarent.

¹ Qua in re explicanda epistolae aequalium reliquaue litterarum documenta sequimur, quae L. de Meyer et Serry suis libris complexi sunt. Aliquot etiam litteras manuscriptas aliaque id genus scripta in Societatis tabulis reperimus, in codice de controversiis Lovaniensium.

² Id Baius non diffidet, cfr. Opp. ed. Colon. Agripp. 1696. II. 124. 125.

³ De quibus disputationibus Tsantel, decanus Cortracensis, Tapperi discipulus, ad Praesulem Middelburgensem retulit. (Liv. de Meyer, l. 1. c. 10. p. 31.)

⁴ Semel atque iterum Antistes Middelburgensis ad Archiepiscopum Mechliniensem et Episcopum Ruraemundensem scripsit, omnes doctores Lovanienses

Baius quidem compluries severe admonitus ac censuris affectus, primum a Granvella, deinde ab Universitate Parisiensis, denique a Pio V., qui tamen hoc dedit Baii auctoritati atque famae, ut bullam non promulgatam ad facultatem theologiae Lovaniensem miserit observandam: tamen ita non est correctus, ut fidem saepius datam fefellerit. Qua re adductus Gregorius XIII. severitate utendum esse ratus bulla, quae incipit *Provisionis Nostrae* (V. Cal. Febr. 1579.) et Pii V. censuram confirmavit, et a. 1580. P. Toletum S. I. illius exequenda causa Lovanium misit. Cessit ille, nec tamen ita de sententiis condemnatis videtur destitisse, ut vel ipse vel amici eius viam rationemque semel susceptam omnino omitterent¹.

Ita ei sententiae, quam communem fuisse theologorum tempore Concilii Tridentini capite quinto demonstravimus, nova illa opposita retenta atque propagata est. Post veterum doctorum discessum, Societas Iesu potissimum Baii et eorum, qui illum sequebantur, opinionibus se obiecit. Quae quum suum esse exquiret, ut errores Baianos a Pontifice damnatos impugnaret, tanta tamen usa est moderatione, ut et Bellarminus et ceteri Iesuitae, quum errores illius in lectionibus corrigerent, nomen tacerent². Sed id quoque hominem suae opinionis tenacissimum pigebat. Misso autem Toletu, ut erat illa ipsa confutatione a theologis Societatis longe abalienatus, sine dubio penitus insedit animo dolor, quem excutere nequivit. Idque tanto minus, quod Praesul Middelburgensis, regio in urbe collegio praefectus, quum nec illi nec sociis eius confideret, alumnos ad eorum lectiones adire prohibebat, ad Iesuitas mittebat; qua re et auditorum eius numerum aliquanto minorem efficiebat et doctrinam in suspitionem vocabat. Quare et odium Iesuitarum et singulare Augustini studium quasi iure haereditario a Baiu ad posteros eius pervenit; quorum qui

discipulos esse Baii et Hesselii. Liv. de Meyer, l. 1. c. 10. p. 28. 31. Item Bellarminus Baium dicit et *discipulos* eius accusatores esse Lessii, in Scripto ad defensionem Lessii apud Liv. de Meyer I. 783.

¹ Bellarminus plane dicit „Michaelem et discipulos eius in hisdem erroribus perseverare“, l. c.

² Nec enim solus ita egit Bellarminus, verum etiam Lessius, qui in epistola manuscripta ad Bellarminum missa a. d. IV. Cal. Iun. 1587. sic scribit: „Haec est sententia, quam explicuimus in nostris praelectionibus, ita tamen, ut neminem reprehenderemus, qui contrarium teneret, solumque argumentis ageremus, sine ullo iudicio huius scriptoris, adversus sententiam contrariam.“